

4. Śliwerski B. Antypedagogika. Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku / T. Pilch (red.) Warszawa, 2003. 432 s.
5. Sośnicki K. Esencjalizm i progresywizm pedagogiczny. Encyklopedia Pedagogiczna. Warszawa: Fundacja Innowacja, 1996. S. 195–207.
6. Wolniewicz B. Filozofia i wartości. – Warszawa: WFiS UW, 1998. 335 s.
7. Zubelewicz J. Dwie filozofie edukacji: aksjocentryzm i pajdocentryzm. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, 2003. 169 s.
8. Zubelewicz J. Filozofia wychowania. Warszawa: Akademickie „Zak”, 2002. 85 s.
3. Schoenebeck, H. (1994). *Antypedagogika w dialogu* [Antipedagogy in a dialogue]. Kraków, 103 p. [in Polish].
4. Śliwerski, B. (2003). *Antypedagogika* [Antipedagogy]. *Pedagogical encyclopedia of the 21st century*. (Ed.) T. Pilch. Warszawa, 432 p. [in Polish].
5. Sośnicki, K. (1996). *Esencjalizm i progresywizm pedagogiczny* [Pedagogical essentialism and progressivism]. *Pedagogical encyclopedia*. Warszawa, pp. 195–207. [in Polish].
6. Wolniewicz, B. (1998). *Filozofia i wartości* [Philosophy and Values]. Warszawa, 335 p. [in Polish].
7. Zubelewicz, J. (2003). *Dwie filozofie edukacji: aksjocentryzm i pajdocentryzm* [Two philosophies of education: axiocentrism and paidocentrism]. Warszawa, 169 p. [in Polish].
8. Zubelewicz, J. (2002). *Filozofia wychowania* [The philosophy of education]. Warszawa, 85 p. [in Polish].

REFERENCES

1. Kotłowski, K. (1996). *Autorytet nauczyciela* [The authority of the teacher]. *Pedagogical encyclopedia*. Warszawa, pp. 30–40. [in Polish].
2. Schoenebeck, H. (2007). *Antypedagogika* [Antipedagogy]. *To be and support instead of education*. Warszawa, 288 p. [in Polish].

Стаття надійшла до редакції 09.04.2019

UDC 376.6(09)

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2019.170981>

Oresta Karpenko, *doctor nauk pedagogicznych, docent Katedry Pedagogiki Socjalnej i Edukacji Korekcyjnej Państwowego Uniwersytetu Pedagogicznego imienia Iwana Franki w Drohobyczu*

PEDAGOGICZNE ZASADY FUNKCJONOWANIA SOS – WIOSEK DZIECIĘCYCH NA UKRAINIE

Artykuł przedstawia znaczenie austriackiego modelu rodziny adopcyjnej – SOS Wioska Dziecięcych – dla nowoczesnej ukraińskiej przestrzeni wychowawczej. Prezentuje pedagogiczne zasady rozwoju opieki nad dziećmi osieroconymi i porzuconymi na Ukrainie. Autorka stwierdza, że rodzina SOS jest nowoczesną formą opieki nad osieroconymi dziećmi, przed którą stoi zadanie stworzenia atmosfery miłości, ochrony, domowego komfortu itp. Rodzice SOS na Ukrainie to innowacja pedagogiczna, która zgodnie z austriackim modelem SOS Wioski Dziecięcej, przewiduje wspólny pobyt matek z dziećmi. Została ona wdrożona w województwie lugańskim i z powodzeniem funkcjonuje w tamtejszej społeczności.

Słowa kluczowe: sieroty; rodzina zastępcza; SOS Wioska Dziecięca; rodzina SOS; innowacja pedagogiczna; opieka; wychowanie; edukacja.

Bibl. 13.

Oresta Karpenko, *Doctor of Sciences (Pedagogy), Associate Professor of the Social Pedagogy and Special Education Department, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*

PEDAGOGICAL ASPECTS OF FUNCTIONING OF SOS CHILDREN'S VILLAGE IN UKRAINE

The article reveals the relevance of the Austrian model of adoptive family – the SOS Children's Village – for the modern Ukrainian educational space, outlines the pedagogical principles of development of child care in Ukraine. Ukraine implements the projects aimed at overcoming social orphanhood, borrowing European countries' experience of introducing alternative, close to family, forms of placement of children deprived of parental care.

It is noted that the SOS family is a new form for the orphaned children of Ukraine. It faces the task of creating an atmosphere of love and security, a home coziness, creating a work-life, providing conditions for overcoming the consequences of mental trauma, correction and compensation for developmental defects, etc. The study of the experience of custody of children deprived of parental care in Austria and Ukraine testifies to the understanding of the importance of the problem of education, the need to create conditions close to the family, where the child can receive sufficient maternal love and optimal provision of their vital needs. It should take into account national traditions, peculiarities of culture, socio-economic development of society.

The study and generalization of the experience of SOS Children's Villages in Ukraine testifies that the basic principles of its employees' activity is an innovative approach to the upbringing of children; devotion to the chosen case; trust, first of all to each other; responsibility towards partners; the conviction that every child needs a caring family, loving parents (father, mother), brothers and sisters, their own warm and cozy home. Pedagogical innovation in Ukraine is the SOS-parents (the Austrian model of SOS Children's Villages provides the residence of mothers with children) and integrated into the community SOS Children's Villages in the Luhansk region.

The idea of SOS Children's Village as a socio-pedagogical institution can become the basis for solving many problems of care and education of social orphans, children deprived of parental care. The main thing for a child who is in trouble or a difficult life situation is the family warmth and the desire of adults to help her.

Keywords: *an orphans; a foster family; SOS Children's Village; SOS-family; pedagogical ideas; SOS-parents; care; an education.*

Aktualność problematyki. Na Ukrainie ostatnimi laty obserwuje się tendencję zwiększonego zainteresowania pedagogiką opiekuńczą, teorią i praktyką wychowania sierot i dzieci pozbawionych opieki rodzicielskiej. Od 1 stycznia 2016 r. na Ukrainie 73 182 stanowią dzieci osierocone (z wyłączeniem terytoriów okupowanych na wschodzie i na Krymie, gdzie również znajdują się dzieci osierocone, które również powinny być uwzględnione w statystykach). Spośród nich 4 709 znajduje się w województwie donieckim, a 1432 w ługańskim. Z ogólnej liczby tylko 20 – 23% stanowią sieroty, pozostałe – to sieroty społeczne [10]. Z dnia na dzień problem sieroctwa staje się coraz bardziej istotny i bolesny. Powodowani trudną sytuacją społeczno-ekonomiczną w państwie naukowcy i praktycy poszukują nowych rozwiązań, starając się ulepszyć rodzinne i instytucjonalne formy opieki nad dziećmi, w oparciu o badania i doświadczenia krajów europejskich w tej dziedzinie.

W niepodległej Ukrainie nasiliło się zainteresowanie badaczy strukturą i funkcjonowaniem SOS Wiosek dziecięcej w Austrii. Idea tej instytucji społeczno-pedagogicznej może stać się podstawą rozwiązania wielu problemów związanych z opieką i wychowaniem sierot społecznych oraz dzieci pozbawionych opieki rodzicielskiej. Najważniejsze dla dziecka, które boryka się z problemami lub znajduje się w trudnej sytuacji życiowej, jest rodzinne ciepło i chęć okazania im pomocy przez dorosłych.

Analiza ostatnich badań i publikacji. Ukraińskojęzyczna historiografia źródłowa tego problemu jest znikoma. Działania edukacyjne założyciela SOS Wioski Dziecięcej w Austrii Hermana Gmeinerja (1919 – 1986) częściowo została przedstawiona w pracach autorki niniejszego artykułu [2; 3; 4]. Problemowi przygotowania nauczycieli SOS Wiosek Dziecięcych w dziedzictwie pedagogicznym H. Gmeinerja poświęcona jest dysertacja O. Własowej, która podsumowuje idee znanego pedagoga dotyczące roli matek w procesie kształtowaniu osobowości dzieci SOS Wiosek Dziecięcych oraz analizuje zasady szkolenia psychologiczno-pedagogicznego matek w tym systemie [1, 113]. Na łamach czasopism

ukraińskojęzycznych oraz zbiorów prac naukowych częściowo nakreślono problemy wychowania sierot oraz idee H. Gmeinerja dotyczące organizacji SOS Wiosek Dziecięcych. L. Skrypnik skupia się na SOS Wioskach Dziecięcych jako jednej z form wsparcia społecznego i pedagogicznego dla dzieci pozbawionych opieki rodzicielskiej [8, 302 – 309]; R. Korneyiko analizuje działalność słowackiego naukowca Victora Zovaneta, związanego z tworzeniem domów rodzinnych i porównuje ich pracę z podobnymi instytucjami w krajach europejskich – Belgii, Danii, Luksemburgu, Niemczech, Polsce, Szwecji [5, 22 – 231]. N. Romanova i T. Bilyavska prezentują cechy charakterystyczne polskiego modelu nowego typu domu dziecka dla sierot i możliwości jego adaptacji do realiów ukraińskich [6, 24 – 27].

Prace H. Gmeinerja, to wyraźne odbicie procesów kulturowych i edukacyjnych w powojennej Austrii, jego aktywnej działalności w kwestii organizacji pierwszej SOS Wioski Dziecięcej w Imst oraz utworzenia Międzynarodowej Organizacji SOS-Kinderdorf International. Pierwsza książka H. Gmeinerja „Die SOS-Kinderdörfer. Moderne Erziehungsstätten für verlassene Kinder” [12] i opowiadanie „Schuld und Sühne im Schicksal der Jugend” [13] obejmują historię opieki nad dziećmi osieroconymi. Opisują SOS Wioski Dziecięce, historie ich powstania w Imst i Hinterbrühl, treści i zasady wychowania rodzinnego, odkrywają tajemnice macierzyństwa oraz problem „rodziny bez ojca” itp. Analiza historiografii w tym zakresie pokazuje, że SOS Wioski Dziecięce jako forma instytucjonalnej opieki zastępczej na Ukrainie nie znalazła właściwego odzwierciedlenia.

Celem artykułu jest ukazanie wdrożenia podstaw pedagogicznych modelu austriackiego rodziny zastępczej – SOS Wioski Dziecięce – we współczesnej ukraińskiej przestrzeni opiekuńczo-wychowawczej.

Prezentacja głównego materiału. W ostatnich dziesięcioleciach dzięki swojemu dziedzictwu pedagogicznemu H. Gmeiner coraz częściej uznawany jest za twórcę pedagogiki humanistycznej. Jego prace są wyraźnym odzwierciedleniem

procesów kulturowych i edukacyjnych w powojennej Austrii, jego aktywnej działalności w kwestii utworzenia pierwszej SOS Wioski Dziecięcej w Imst oraz Międzynarodowej Organizacji SOS-Kinderdorf International. Stanowią one podstawy zrozumienia problemów społecznych w edukacji austriackiej i wychowania dzieci pozbawionych opieki rodzicielskiej. Napisane w języku niemieckim zostały przetłumaczone na wiele języków świata (niestety nie ma wersji ukraińskojęzycznych). Wielu z dzisiejszych wychowawców zgadza się z głębokim przekonaniem H. Gmeinerja, że każde dziecko pozbawione opieki rodzicielskiej, dziecko osierocone i opuszczone powinno być wychowywane w warunkach zbliżonych do tych, jakie zapewnia rodzina.

Ukraina wprowadziła projekty mające na celu eliminowanie sieroctwa społecznego, wykorzystania doświadczeń krajów europejskich w celu wprowadzenia alternatywnego, zbliżonego do rodzinnych form umieszczania dzieci pozbawionych opieki rodzicielskiej. W 2007 roku Ukraiński Fundusz Dobroczynności „Dobro dziecka” rozpoczął wprowadzanie nowego modelu – typu polskiego – domu dziecka dla sierot. Międzynarodowa organizacja SOS-Kinderdorf International wspólnie z ukraińskimi organizacjami pozarządowymi realizuje austriacki model „SOS-Kiderdorf – SOS Wioski Dziecięcej”. W przepisach Międzynarodowej Organizacji „Fundacja SOS Wioska Dziecięca na Ukrainie”, Uchwale Rady Ministrów Ukrainy z dnia 15.03.2006 r. Nr 310 „O zatwierdzeniu SOS Wioski Dziecięcej”, Rozporządzeniu Prezesa Regionalnej Administracji Państwowej w Kijowie z dnia 17.12.2008 r. Nr 617 „O projekcie regionalnego programu kompleksowego zwalczania zaniedbywania dzieci, wsparcia rodzin z dziećmi i reformowania internatów dla dzieci „Ku dzieciom” na 2008–2017” określono warunki konieczne i mechanizmy skutecznej ochrony praw dziecka stosownie do Konwencji o prawach dziecka, która weszła w życie na Ukrainie z dnia 27 września 1991 r.

2 lipca 2010 roku w Browarach (województwo kijowskie) odbyło się oficjalne otwarcie pierwszej na Ukrainie SOS Wioski Dziecięcej, która liczyła 9 rodzin z 42 dziećmi. Na uroczystości byli obecni Prezydent SOS Kinderdorf International, Helmut Kutin, ambasador Austrii dr Markus Vuketych, gubernator województwa kijowskiego Anatolij Pryszazhnyuk, znana postać życia społecznego i politycznego na Ukrainie Vitalij Klitschko oraz prezes AstroZeneka na Ukrainie Stefan Wokstriom. H. Kutin podkreślił, że na mapie świata pojawiła się SOS Wioska Dziecięca w Browarach, co oznacza, że nasz świat stał się światlejszy i przyjemniejszy o 42 uśmiechy dziecięce [9].

Przez trzy lata trwała zbiórka funduszy na budowę na Ukrainie pierwszej SOS Wioski Dziecięcej, w którą włączyło się dziewięć największych korporacji przemysłowych i tysiące zwykłych obywateli Szwecji, National Association of Iceland SOS, SOS-Kinderdorf International, FIFA oraz wiele ukraińskich firm. W tym czasie, według A. Czuprikowa – dyrektora Międzynarodowej Organizacji Charytatywnej „Fundacja Charytatywna SOS Wioska Dziecięca”, organizacja ta została uznana na szczeblu państwowym, za maksymalnie zbliżoną do modelu rodzinnej opieki sierot, która jest idealnym środowiskiem socjalizacji dzieci, które straciły rodziców i przystosowania ich w przyszłości do pełnoprawnego życia w społeczeństwie.

Obecnie infrastruktura SOS Wioski Dziecięcej w Browarach liczy: 13 domów, przeznaczonych dla 84 dzieci; budynek biurowy z aulą, gdzie odbywają się wszystkie uroczystości; stadion; plac zabaw; pensjonat i dom dyrektora, w którym mieszka on ze swoją rodziną. Wszystkie budynki są wyposażone w meble i sprzęt AGD. Całkowita powierzchnia wioski stanowi 3 hektary. W pobliżu wioski w Browarach znajduje się szkoła, przedszkole, przychodnia i poczta. Pozwała to zrealizować ideę socjalizacji jednostki, którą H. Gmeiner wprowadzał w Imscie. SOS Wioska Dziecięca chroni prawa dzieci i rodzin w tak zwanej „LNR” – Ługańskiej Republice Narodowej.

Rodzina SOS jest nową formą dla osieroconych dzieci na Ukrainie. Stoi przed nią zadanie stworzenia atmosfery miłości, bezpieczeństwa, przytulności, pracowitości, zapewniających warunki do przezwyciężenia konsekwencji urazu psychicznego, korekty i kompensacji wad rozwojowych itp. Matka SOS wykonuje obowiązki nie tylko wychowawcy, ale także głowy dużej rodziny, dba o to, aby dziecko nie było odizolowane od świata zewnętrznego, umożliwia gromadzenie doświadczeń opieki nad bliskimi - braćmi i siostrami.

Marzenie H. Gmeinerja, żeby rodziny SOS nie były oderwane od życia, realizuje się również na Ukrainie. SOS-Kinderdorf International planuje rozszerzyć rozwój SOS Wiosek Dziecięcych w różnych częściach kraju, takich jak Browary i bardziej zintegrowanych, takich jak oddział regionalny w województwie ługańskim. W tym celu brany jest pod uwagę region Zakarpacki i Żytomierz.

Zdaniem autorki rozwój SOS Wiosek Dziecięcych na Ukrainie powinien uwzględniać:

- wychowanie dzieci w duchu rodzimej kultury, z uwzględnieniem sytuacji społeczno-ekonomicznej w państwie;
- wsparcie organów wykonawczych w rozpoznaniu i zrozumieniu pracy społecznej i pedagogicznej, znalezienie środków na finansowanie;

- włączenie Stowarzyszenia SOS Wioski Dziecięce na Ukrainie do działalności w SOS-Kinderdorf International.

Badanie i uogólnienie doświadczeń SOS Wioski Dziecięcych na Ukrainie świadczy o tym, że podstawowe zasady działalności pracowników to: innowacyjne podejście do wychowania dzieci; oddanie się wybranej sprawie; zaufanie, przede wszystkim sobie nawzajem; odpowiedzialność wobec partnerów; przekonanie, że każde dziecko potrzebuje troskliwej rodziny, kochających rodziców (ojca, matki), braci i sióstr, własnego ciepłego i przytulnego domu. Innowacje pedagogiczne to rodzice SOS (austriacki model SOS Wioski Dziecięcej zapewnia zamieszkanie matek z dziećmi) i włączenie SOS Wioski Dziecięcej do społeczności w województwie ługańskim.

Pracownicy wioski pragną zbudować prawdziwe rodziny, w których dzieci znajdą miłość i wsparcie, uleczą rany psychiczne i ponownie nauczą się zaufania do świata. Aby zapobiec sieroctwu społecznemu prowadzone jest odpowiednie doradztwo, udzielane jest wsparcie psychologiczne i materialne rodzinom niewydolnym społecznie. Koniczne jest szkolenie zawodowe matek dla SOS Wioski Dziecięcej na Ukrainie, wykorzystanie doświadczenia zawodowego i profesjonalnego rozwoju matek SOS w krajach europejskich, wynikających z idei H. Gmeinera.

Na uwagę zasługuje nauka i integracja w ukraińskiej przestrzeni edukacyjnej jednej z najważniejszych sfer działalności SOS Wioski Dziecięcej, zainicjowanej przez H. Gmeinera – wsparcie rodziny i jej ochrona. W większości SOS Wioski Dziecięcych jest kilka domów, w których matka SOS mieszka razem z przybranymi dziećmi, które nie są w stanie wrócić do biologicznej rodziny. W takich przypadkach biologiczni rodzice utrzymują bliski kontakt z dziećmi i pracownikami wioski. Matki, psychologowie i pedagodzy społeczni pomagają rodzicom w rozwiązywaniu problemów w wychowaniu, zapewniają pomoc terapeutyczną i psychologiczną, przeprowadzają indywidualne konsultacje i ułatwiają nawiązanie relacji z dziećmi. Taka pomoc jest bezpłatna i pozwala nie tylko wspierać rodzinę w trudnej sytuacji życiowej, ale także ją chronić. Niestety dom dziecka typu rodzinnego nie daje takiej szansy, a jeśli dziecko znajdzie się w rodzinie SOS, to w większości przypadków nie wraca do swoich biologicznych rodziców.

Należy zauważyć, że rodzinkowe domy dziecka mają pewne zalety dla ich rozwoju na Ukrainie. Przede wszystkim nie ma potrzeby budowania całej wioski, ponieważ wymaga to dużo pieniędzy i czasu. Po drugie, dla dzieci tworzone są wszystkie niezbędne warunki do normalnego życia. Innym ważnym

argumentem jest to, że dzieci nie czują się zamknięte ani ograniczone i mogą spędzać więcej czasu z rówieśnikami, chociaż nie jest im łatwo znaleźć ludzi o podobnych poglądach. W stosunku do rodzinkowych domów dziecka i SOS Wioski Dziecięcych definiuje się następujące wspólne pojęcia: 1) kobieta lub współmałżonkowie, którzy dbają o dzieci aż do osiągnięcia przez nie dorosłości; 2) obecność braci i sióstr, których liczba nie przekracza dziesięciu; 3) tylko rodzina, zapewnia pełnowartościowe wychowanie dzieci.

Wprowadzenie w kraju odpowiednich reform mogłyby poprawić trudną sytuację w systemie opieki i wychowania, pomogłyby zniwelować negatywne skutki błędów, które wpływają na problemy z prawem, zażywanie narkotyków, potrzeby seksualne i inne. Ta sytuacja jest typowa dla nastolatków i młodych ludzi żyjących w rodzinach naturalnych, a także w klasycznych rodzinach SOS. W tym kontekście ciekawe jest doświadczenie krajów niemieckojęzycznych w zakresie realizacji projektów badawczych ukierunkowanych na pomoc osobom dorosłym w wychowaniu dzieci i młodzieży, działalność SOS Wioski Dziecięcych i osiągnięcia twórcze pracowników socjalnych, nauczycieli i ich asystentów. Wskazane jest, aby zapewnić sierotom, dzieciom pozbawionym opieki rodzicielskiej oraz sierotom społecznym różne rodzaje opieki (krótkoterminową, długoterminową, indywidualną, społeczną, wychowawczą, terapeutyczną i oligofrenopedagogiczną). Austriackie doświadczenie komunikowania się z „trudnymi” dziećmi i nastolatkami jest cenne, gdyż można je wykorzystać na poziomie praktycznym. Przede wszystkim mówi się o działalności matek i ich asystentów, którzy nie powinni jedynie wskazywać na problem u dzieci i odsyłać je do centrum społeczno-wychowawczego lub oligofrenopedagogicznego, a wręcz przeciwnie, odsyłać je z centrum do SOS Wioski Dziecięcej.

Dzisiaj środowisko społeczne dziecka jest ważne w przypadku występowania i / lub utrzymywania się zaburzeń psychicznych. SOS Wioska Dziecięca, w tym matka, bracia krwi i siostry, a także dzieci mieszkające w rodzinie, również są objęte opieką terapeutyczną. Jeśli praca z dziećmi i młodzieżą (diagnoza, porada, terapia) jest celem działalności psychologów, to nie mniej ważne są kontakty z opiekunami dzieci (przede wszystkim z matkami). Niezbędne są ciągłe rozmowy o aktualnych problemach wychowania, nowej wiedzy pedagogicznej i psychologicznej. Psycholodzy biorą na siebie odpowiedzialność za podnoszenie umiejętności wszystkich pracowników SOS Wioski Dziecięcej. Znaczący wkład mają także przy opracowywaniu planów pracy wychowawczej [11].

Na uwagę zasługuje również wdrożenie społeczno-pedagogicznego programu terapeutycznego, tworzenie schronisk (światlic) społecznych i terapeutycznych, prowadzenie pracy wychowawczej, zmierzającej do integracji społeczno-kulturowej, rozwojowej i rehabilitacyjnej wychowanków.

Cenny dla Ukrainy jest fakt, że w SOS Wioskach Dziecięcych, oprócz państwowej pomocy społecznej, dzieci otrzymują także pieniądze od organizacji. Umożliwia to matkom zapewnić dzieciom niezbędne rzeczy i przyczynia się do ich wszechstronnego rozwoju. Przybrani rodzice i matki SOS otrzymują wynagrodzenie zgodnie z obowiązującym prawem, mają urlop i możliwość, będąc na emeryturze mieszkać nadal w SOS Wiosce Dziecięcej.

Oczywiście, wciąż aktualna jest idea H. Gmeinerja dotycząca kształtowania samodzielności jako cechy osobowości, która wskazywałaby na możliwość realizowania się w działaniu, podejmowania samodzielnych decyzji, działania w różnych sytuacjach życiowych, dokonywania właściwych wyborów życiowych i zawodowych w nowym środowisku społecznym. Przyczynia się również do tworzenia wizerunku rodziny (pozostawienie w kontakcie z rodzicami biologicznymi, krewnymi, starszymi itd.), integracji społecznej (SOS Wioska Dziecięca, środowisko kulturowe, nauka w szkole itd.).

Dla młodych ludzi, niezależnie od kraju, w którym żyją, znalezienie własnej drogi życiowej jest złożone i niejednoznaczne. Dowodem na to jest doświadczenie krajów niemieckojęzycznych, realizacja projektów naukowych mających na celu stałą pomoc osobom dorosłym w edukacji dzieci i młodzieży, doświadczenia działalności SOS Domów Młodzieży, a także pracowników socjalnych, nauczycieli i ich asystentów, którzy każdego roku coraz częściej mają do czynienia z dość trudnymi dziećmi, których sfera osobowościowa i psychiczna jest dość skomplikowana. Młodzież boryka się z problemami w relacjach interpersonalnych w grupie (rodzinnie, klasie) w sytuacjach konfliktowych, co zmusza zarówno ją, jak i dorosłych, do szukania drogi wyjścia z sytuacji. Psychologowie i pedagodzy społeczni powinni zaspokoić potrzeby wychowanków zapewniając im większą swobodę działania i wsparcie, wykorzystując innowacyjne formy kształcenia w celu kształtowania aktywności obywatelskiej, chęci samorealizacji i samorozwoju. SOS Wioska Dziecięca jest źródłem inspiracji dla wielu pedagogów i pracowników socjalnych.

Idee pedagogiczne H. Gmeinerja oparte na praktyce, przesycone są wartościami ogólnoludzkimi (człowieczeństwo, humanizm, miłość, tolerancja, poczucie własnej wartości, moralność, zaufanie,

dobro, szacunek dla starszych, przynależność do zespołu, wzajemne zrozumienie). Dzisiaj możemy stwierdzić, że w SOS Wioskach Dziecięcych popularne jest nawiązywanie kontaktów z rodziną, przyjaciółmi i komunikowanie się z nimi w nowych jakościowo warunkach technologicznych. Odbywa się ono z różnymi kategoriami ludzi i na różne sposoby: komunikacja z przyjacielem, znajomymi, absolwentami SOS Wioski Dziecięcej za pomocą telefonu komórkowego, poczty elektronicznej, Internetu, itp.; udział w różnych imprezach i uroczystościach (konkursach, projektach, wolontariacie, wyjazdach, wycieczkach itp.); komunikacja z rodzicami (biologicznymi, adopcyjnymi) – na terenie SOS Wioski Dziecięcej i poza jej granicami.

Nie stracił na aktualności zaproponowany przez H. Gmeinerja sposób organizacji życia w rodzinie SOS, czy spędzania czasu wolnego. Każdy wychowanek w zależności od wieku musi wykonywać określonego rodzaju czynności: robić zakupy; gotować; sprzątać pokój; terminowo wykonywać zadanie; odpowiedzialnie dysponować swoimi pieniędzmi; wykonywać pracę domową, jak najwięcej zadań domowych i indywidualnych; z powodzeniem wybrać dalszą drogę edukacji itp. Sprawdzenie wykonania zadań przez każde dziecko jest obowiązkowym i codziennym elementem działalności wychowawczej. Ich egzekwowanie pozwala na obiektywną ocenę każdego. Z jednej strony, daje to wychowancom wiarę we własne siły, poczucie własnej wartości, samodzielność w komunikacji, itd., z drugiej – pozwala podopiecznym nauczyć się brać na siebie odpowiedzialność, zdobyć umiejętność przyjęcia pomocy, jasno wyrażać swoje uczucia, nauczyć się samodzielnie organizować swoje życie, prowadzić gospodarstwo domowe, bronić swoich interesów w urzędach państwowych itp. Taka organizacja życia w SOS Wiosce Dziecięcej zapewnia możliwość przygotowania uczniów do życia i pracy, stworzenia aktywnej osobowości, pozwala stać się dorosłym, samodzielnym i pewnym siebie.

Pomysł H. Gmeinerja aby zapewnić mieszkania dzieciom, które osiągnęły pełnoletność, można zrealizować również na Ukrainie. W SOS Wiosce Dziecięcej wychowankowie otrzymują wsparcie do 23 roku życia [7]. Następnie organizacja pomaga im znaleźć pracę i mieszkanie, które częściowo opłaca. Ponadto pracownik socjalny i psycholog stale pracują z młodzieżą, której pomagają przystosować się do samodzielnego dorosłego życia. Niestety, na Ukrainie po opuszczeniu domów dziecka typu rodzinnego, młodzież często zostaje sam na sam z trudnościami życia codziennego (przede wszystkim jest to brak miejsc pracy).

Spośród uogólnionych doświadczeń opieki i

wychowania sierot i sierot społecznych na Ukrainie, w Austrii i Niemczech, warto byłoby przyjąć i wdrożyć takie pomysły H. Gmeinerja, jak: szkolenie w specjalnych szkołach dla matek zastępczych (rodziny); organizacja centrów społeczno-terapeutycznych dla dzieci; nawiązanie ścisłej współpracy z psychologami i pedagogami społecznymi; pomoc młodzieży przez okres 6 miesięcy lub dłużej w poszukiwaniu i wyborze miejsca zamieszkania (np. schronisku młodzieżowym), miejsca nauki, pracy; pomoc ciotki – asystentki, która zastąpi matkę podczas choroby lub wakacji; urlop dla matek SOS.

We współczesnych warunkach SOS Wioska Dziecięca prowadzi wychowawczą, społeczną, zdrowotną i materialną opiekę nad dziećmi. SOS Wioska Dziecięca to marzenie każdego pokrzywdzonego dziecka, które potrzebuje macierzyńskiej miłości, uwagi i stałej opieki. W Austrii i Niemczech pracownicy socjalni do spraw młodzieży i nieletnich razem z nauczycielami szukają dla sieroty, czy sieroty społecznej odpowiedniej instytucji lub rodziny, w której będzie się czuła potrzebna, i matki SOS, która jest zawsze gotowa do pomocy i wsparcia. Wskazane jest aby to doświadczenie wprowadzić na Ukrainie.

Wnioski. Analiza aspektów historycznych i obecnych praktyk sugeruje, że SOS Wioski Dziecięce – austriacki model opieki zastępczej – ważne są dla współczesnej ukraińskiej przestrzeni wychowawczej, otwiera nowe podstawy opieki nad dzieckiem jako ważny aspekt dyskursu naukowego, przewiduje ich kompleksowe badania i późniejsze wykorzystanie w rozwiązaniu problemów społecznych i wychowawczych na Ukrainie zgodnie ze standardami europejskimi. Doświadczenia opieki nad dziećmi pozbawionymi pieczy rodzicielskiej w Austrii i na Ukrainie świadczy o zrozumieniu znaczenia problemów wychowania, o konieczności stworzenia warunków zbliżonych do rodziny, w których dziecko może dostać wystarczająco dużo matczynej miłości i optymalne zabezpieczenie swoich podstawowych potrzeb. Należy przy tym uwzględniać tradycje narodowe, specyfikę kultury oraz rozwój społeczno-gospodarczy społeczeństwa. Perspektywiczne kierunki dalszej eksploracji problemu wynikają z potrzeby analizy form opieki nad sierotami społecznymi oraz zasad pedagogicznych funkcjonowania SOS Wiosek Dziecięcych w krajach UE.

ЛІТЕРАТУРА

1. Власова О. І. Проблеми професійної підготовки вихователів дитячих містечок у спадщині Германа Гмейнера : дис. ... канд. пед.

наук : спец. 13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки”. Київ, 1993. 144 с.

2. Карпенко О. З історії заснування дитячого містечка в Імсті. Педагогічна освіта: теорія і практика. Вип. 10. Кам’янець-Подільський, 2012. С. 260 – 265.

3. Карпенко О. Маловідомі факти з біографії Германа Гмайнера (1919 – 1986). *Наукові записки. Серія: “Психологія і педагогіка”*. Острого, 2011. Вип. 18. С. 95 – 104.

4. Карпенко О. Педагогічна спадщина Германа Гмайнера: історіографія проблеми. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. Вип. 39. Вінниця, 2013. С. 273 – 277.

5. Корнійко Р. І. З історії розвитку і становлення соціально-реабілітаційних будинків сімейного типу в європейських країнах. Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні : зб. наук. праць. Вип. VI. Ч. I. Рівне : Редакційно-видавничий центр Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем’янчука, 2009. С. 221 – 231.

6. Романова Н., Білявська Т. Умови адаптації в Україні польської моделі дитячого будинку нового типу для дітей-сиріт. Магістеріум. 2008. Вип. 32. Магістеріум. Соціальна робота й охорона здоров’я. С. 24 – 27.

7. Сирітство як виняток. URL: <https://theukrainians.org/syritstvo-yak-vynyatok/>

8. Скрипник Л. В. “Дитяче містечко СОС” – одна із форм соціально-педагогічної підтримки дітей, позбавлених батьківського піклування. Проблеми загальної та педагогічної психології. 2010. Т. XII. Ч. 2. С. 302 – 309.

9. СОС-Дитячі містечка Україна. URL: <https://sos-ukraine.org/>

10. В Україні – понад 73 тисячі дітей-сиріт. URL: <https://health.unian.ua/country/1318291-v-ukrajini-ponad-73-tisyachi-ditey-sirit.html>

11. Chepil O. Oligofrenopedagogiczne i terapeutyczne formy i metody pracy w SOS Wioskach Dziecięcych w Austrii. Rodzinne formy opieki zastępczej : teoria i praktyka / red. nauk. A. Roguska, M. Danilak-Chomoć, B. Kulig. Warszawa – Siedlce : St. SOS Wioski Dziecięce w Polsce, 2011. S. 243 – 251.

12. Gmeiner H. Die SOS-Kinderdörfer : Moderne Erziehungsstätten für verlassene. Innsbruck : SOS-KD. Verl., 1960. 90 s.

13. Gmeiner H. Schuld und Sühne im Schicksal der Jugend. Innsbruck : SOS-KD. Verl., 1960. 16 s.

REFERENCES

1. Vlasova, O. I. (1993). Problemy profesiinoi

pidhotovky vykhovateliv dytiachykh mistechok u spadshchyni Hermana Hmeina [Problems of vocational training of Children's Village educators in the heritage of Hermann Gmeiner]. *Candidate's thesis*. Kyiv, 144 p. [in Ukrainian].

2. Karpenko, O. (2012). Z istorii zasnuvannia dytiachoho mistechka v Imsti [From the history of Children's Village in Imst]. *Pedagogical Education: Theory and Practice*, Vol. 10, pp. 260–265. [in Ukrainian].

3. Karpenko, O. (2011). Malovidomi fakty z biohrafii Hermana Hmainera (1919 – 1986) [Little-known facts from Herman Gmayner's biography]. *Scientific Journal. Series of "Psychology and Pedagogy"*, Vol. 18, pp. 95–104. [in Ukrainian].

4. Karpenko, O. (2013). Pedahohichna spadshchyna Hermana Hmainera: istoriohrafia problema [Pedagogical Heritage of Hermann Gmyner: Historiographical Problems]. *Scientific notes of the Vinnitsa Mikhail Kotsiubynsky State Pedagogical University. Series: Pedagogy and Psychology*, Vol. 39, pp. 273–277. [in Ukrainian].

5. Korniiiko, R. I. (2009). Z istorii rozvytku i stanovlennia sotsialno-reabilitatsiinykh budynkiv simeinoho typu v yevropeiskykh krainakh [From the history of the development and establishment of social-rehabilitation homes of a family type in European countries]. *Concept of the development of the field of physical education and sport in Ukraine*, Vol. VI, part I, pp. 221–231. [in Ukrainian].

6. Romanova, N., & Biliavska, T. (2008). Umovy adaptatsii v Ukraini polskoi modeli dytiachoho budynku novoho typu dlia ditei-syrit [Conditions of adaptation in Ukraine of the Polish model of a new type of orphanage for orphans]. *Magisterium. Social work and health care*, Vol. 32, pp. 24–27. [in Ukrainian].

7. Syrytstvo yak vyniatok [Orphanage as an Exception]. Available at: <https://theukrainians.org/syrytstvo-yak-vyniatok/> [in Ukrainian].

8. Skrypnyk, L. V. (2010). "Dytiache mistechko SOS" – odna iz form sotsialno-pedahohichnoi pidtrymky ditei, pozbavlenykh batkivskoho pikluvannia ["Children's Town SOS" – one of the forms of social and pedagogical support for children deprived of parental care]. *Problems of general and pedagogical psychology*, Vol. XII, part 2, pp. 302–309. [in Ukrainian].

9. SOS-Dytiachi mistechka Ukraina [SOS Children's Village]. Available at: <https://sos-ukraine.org/> [in Ukrainian].

10. V Ukraini – ponad 73 tysiachi ditei-syrit [In Ukraine – more than 73 thousand orphans]. Available at: <https://health.unian.ua/country/1318291-v-ukrajini-ponad-73-tisyachi-ditey-sirit.html> [in Ukrainian].

11. Chepil, O. (2011). Oligofrenopedagogiczne i terapeutyczne formy i metody pracy w SOS Wioskach Dzieciencych w Austrii [Oligophrenopedagogic and therapeutic forms and methods of work in SOS Children's Villages in Austria]. *Family forms of foster care: theory and practice*. (Ed.). A. Roguska, M. Danilak-Chomoć, B. Kulig. Warszawa – Siedlce: St. SOS Wioski Dziecięce w Polsce, pp. 243–251. [in Polish].

12. Gmeiner, H. (1960). *Die SOS-Kinderdörfer: Moderne Erziehungsstätten für verlassene* [Modern educational institutions for abandoned children]. Innsbruck: SOS-KD. Verl. 90 p. [in German].

13. Gmeiner, H. (1960). *Schuld und Sühne im Schicksal der Jugend* [Guilt and punishment in the fate of the youth]. Innsbruck: SOS-KD. Verl. 16 p. [in German].

Стаття надійшла до редакції 14.02.2019

“Виховання дитини – це не мила забава, а завдання, що вимагає капіталовкладень – тяжких переживань, зусиль безсонних ночей і багато, багато думок”.

Януш Корчак
польський педагог і письменник

“Найкращий спосіб зробити дитину хорошою – це зробити її щасливою”.

Оскар Уайльд
ірландський поет

